

Ärende: VN/36135/2023

Utkast till regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av 7 a § i hälso- och sjukvårdslagen, socialvårdslagen och 36 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård

Bakgrundsinformation om den som lämnar utlåtande

Organisation eller remissinstans

Annan organisation eller förening

En fråga till myndigheterna: vad heter det organ som behandlat utlåtandet, och vilket datum behandlades utlåtandet?

-

Remissinstansens utlåtande

Är förslaget om att föreskriva om principerna för tjänsteutbudet inom social- och hälsovården värt att understödja?

Nej

Motiveringar och ytterligare kommentarer om huruvida förslaget är värt att understödja.

Folktinget anser att det bör göras en grundlig språkkonsekvensbedömning, och de språkliga rättigheterna bör preciseras i lagarnas motiveringar. Se nedan för hela utlåtandet.

Ger propositionsutkastet en tillräcklig och korrekt bild av lagförslagets ekonomiska konsekvenser (avsnitt 4.2)? Ni kan motivera er synpunkt nedan.

Nej, se nedan.

Ger propositionsutkastet en tillräcklig och korrekt bild av lagförslagets övriga konsekvenser (avsnitt 4.2)? Ni kan motivera er synpunkt nedan.

Nej, se nedan.

Har lagförslagen några sådana konsekvenser som ännu inte har beaktats i propositionsutkastet, och i så fall vilka?

Ja, se hela utlåtandet nedan.

Era kommentarer om paragrafen och specialmotiveringen: 7 a § i hälso- och sjukvårdslagen

-

Era kommentarer om paragrafen och specialmotiveringen: 30 a § i socialvårdslagen

-

Era kommentarer om paragrafen och specialmotiveringen: 36 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård

-

Medför tillämpningen av principerna för tjänsteutbudet inom social- och hälsovården enligt propositionsutkastet några utmaningar? Om ja, vilka slags utmaningar och hur anser ni att de kan lösas?

Svenska Finlands folkting (Folktinget) tackar för möjligheten att lämna utlåtande om utkastet till regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av 7 a § i hälso- och sjukvårdslagen, socialvårdslagen och 36 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård. I enlighet med sitt lagstadgade uppdrag (lag om Svenska Finlands folkting 1331/2003) tar Folktinget ställning endast till aspekter som berör den svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter.

Folktinget anser det vara av största vikt att ministeriet i ändringsförslagen visavi 7 a § i hälso- och sjukvårdslagen och 30 a § i socialvårdslagen har inkluderat principen om att beslutsfattandet om vad som ska ingå i tjänsteutbudet ska grunda sig på en helhetsbedömning, där patienternas och klienternas jämlikhet och människovärdets okränkbarhet ska säkerställas. Att jämlikheten betonas som en övergripande princip har stor betydelse också med tanke på att ordna tjänster på finska och svenska enligt lika grunder.

Följaktligen är det en stor brist att man i utkastet till proposition har förbisett de möjliga konsekvenserna för de grundläggande språkliga rättigheterna. En språkkonsekvensbedömning saknas i det närmaste helt, vilket innebär att man i propositionen detaljmotiveringar inte öppnar upp lagändringarnas möjliga konsekvenser för att kunna ordna social-, hälso- och sjukvårdstjänster på finska och svenska i enlighet med bestämmelserna i grundlagen, språklagen och speciallagstiftningen inom social- och hälsovården.

Folktinget anser det vara en oroväckande utveckling att lagändringarna möjliggör beslut om tjänster och metoder (åtgärder, undersökningar, vård, behandling, rehabilitering) som i fortsättningen utesluts från den offentliga vårdens organiseringsskyldighet, och som därmed enbart privata tjänsteproducenter kan komma att erbjuda.

Folktingets bedömning är att de föreslagna ändringarna på sikt hotar försämra den språkliga jämlikheten mellan den finsk- och svenskspråkiga befolkningen, och anser att utkastet till proposition inte har beretts tillräckligt grundligt i förhållande till dess inverkan på den svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter.

De språkliga rättigheterna och tillgången till svenskspråkig service kan garanteras endast då språklagstiftningen är tillämplig. Det bör tas i beaktande och understrykas, att propositionens förslag inte endast handlar om att vissa tjänster inte längre skulle tillhandahållas genom det allmännas försorg, utan även om en inskränkning av de språkliga rättigheternas tillämpningsområde inom vårdtjänsterna. Detta beaktas inte i propositionen och bör behandlas i avsnittet om propositionens förhållande till grundlagen (avsnitt 4.2.2).

Det är av yttersta vikt att en grundlig språkkonsekvensbedömning görs innan propositionen avges till riksdagen och att lagändringarnas eventuella konsekvenser för de språkliga rättigheterna analyseras i detaljmotiveringarna.

Problembeskrivning i förhållande till de språkliga rättigheterna

De tvåspråkiga välfärdsområdena, Helsingfors stad och HUS-sammanslutningen har en skyldighet enligt 5 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård (612/2021) att ordna social- och hälsovård på både finska och svenska så att kunderna blir betjänade på det språk de väljer. De ska även tillämpa språklagen (423/2003) i sin verksamhet.

Till skillnad från vad social- och hälsovårdsministeriet anför (på s. 21 om svensk- och samiskspråkiga tjänster), tillämpas språklagstiftningen i regel inte på privata serviceproducenter, utan endast i den utsträckning som de sköter en offentlig förvaltningsuppgift genom lag eller med stöd av lag.

Även om de språkliga skyldigheterna för välfärdsområdena inte formellt ändras i utkastet till propositionen, så finns det en betydande risk på längre sikt vad gäller konsekvenserna för de språkliga rättigheterna. Enligt förslaget är det i framtiden möjligt att fatta beslut om att utesluta vissa tjänster och metoder från det offentligt finansierade serviceutbudet, och i stället överlåta dessa till privata tjänsteproducenter. Det innebär att det i fortsättningen inte skulle finnas krav på de privata serviceproducenterna att se till att dessa tjänster tillhandahålls även på svenska, eller att företagen i fråga ska ha svenskunnig personal.

Detta kommer att ha en negativ inverkan på den språkliga jämlikheten mellan den finsk- och svenskspråkiga befolkningen, och är problematiskt då det redan i nuläget finns stora utmaningar

med att garantera tillgången till svenskspråkig social- och hälsovård. Problemet blir särskilt stort i de regioner där den svenskspråkiga befolkningens andel är liten.

Förändringen som föreslås i propositionen medför en inskränkning av de språkliga rättigheternas tillämpningsområde inom social- och hälsovården och innebär att den svenskspråkiga befolkningen inte längre har en lagstadgad rättighet att erhålla de tjänster som utesluts ur den offentliga vårdens organiseringskyldighet på sitt eget språk.

Brister i den språkliga konsekvensbedömningen

På basen av ovan nämnda motiveringar bör justitieministeriets anvisning för bedömning av språkliga konsekvenser (justitieministeriets publikation 46/2016) iakttas i lagberedningen. I en språklig konsekvensbedömning är det nödvändigt att säkerställa att den finsk- och svenskspråkiga befolkningen också har faktisk tillgång till de tjänstehelheter som föreslås, på eget språk och enligt lika grunder. På grund av att en sådan bedömning saknas, uppstår följaktligen en osäkerhet huruvida den finskspråkiga och svenskspråkiga befolkningens behov kommer att tillgodoses likvärdigt.

I utkastet till proposition nämns konsekvenserna för de språkliga rättigheterna endast i tre meningar. Social- och hälsovårdsministeriet konstaterar i utkastet till proposition att

”Myndigheterna är skyldiga att betjäna en klient eller en patient på hans eller hennes språk på det sätt som föreskrivs i lagen. Lagförslaget kan ha betydelse för tillgången till sådana svensk- eller samiskspråkiga tjänster, om det är fråga om metoder som i fortsättningen kanske tillhandahålls endast av privata tjänsteproducenter. Skyldigheterna att beakta patientens modersmål gäller ändå också privata tjänsteproducenter enligt lagen om klientens ställning och rättigheter (3 § 3 mom. och 5 § 2 mom.) och en patient har möjlighet att välja vilken tjänsteproducent som han eller hon anlitar.”

Folktinget anser att denna bedömning av konsekvenser inte på långt när är tillräcklig, och ovan nämnda motiveringar innehåller dessutom flera direkta sakfel, som vi går igenom nedan

- Det är missvisande att nämna de svensk- och samiskspråkiga tjänsterna i samma mening, eftersom det finns stora skillnader i dessa språkgruppers språkliga rättigheter och den lagstiftning som stadgar om dessa.
- Hänvisningen till klientlagen (812/2000) är felaktig, här avses lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992).

- I patientlagen stipuleras i 5 § 2 mom. att "En yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården skall ge upplysningar på ett sådant sätt att patienten i tillräcklig utsträckning förstår innebörden av dem." Här är det uttryckligen fråga om personal inom den offentliga vården, bestämmelsen tillämpas inte på privata tjänsteproducenter. Observera också att bestämmelserna i samma moment om när tolkning ska ges i vårdssituationer inte gäller nationalspråken finska och svenska.
- De privata tjänsteproducenternas skyldighet att ge service även på svenska gäller endast i den utsträckning som de sköter en offentlig förvaltningsuppgift genom lag eller med stöd av lag.
- Det är möjligt att en tjänst eller metod som utesluts ur det offentliga utbudet och i framtiden bara sköts av privata tjänsteproducenter inte finns att tillgå på svenska på en viss ort, eller överhuvudtaget. Om tjänsten saknas inom den privata sektorn på svenska, kan den svenskspråkiga patienten inte välja vilken tjänsteproducent han eller hon anlitar på jämlika grunder som en finskspråkig patient.

Då det med stor sannolikhet i framtiden kommer att göras beslut om olika vårdtjänster (undersökningar, behandlingsmetoder, rehabilitering osv) som kommer att uteslutas ur det offentliga tjänsteutbudet, innebär det att dessa per definition inte längre är offentliga. Då har de privata tjänsteproducenterna inte heller skyldighet att tillhandahålla servicen på svenska. För patienten/klienten innebär detta att garantin för att få tjänsten på eget språk försvinner.

Det bör förtydligas i propositionens motiveringar att det är en betydande skillnad visavi de språkliga rättigheterna mellan att köpa tjänster (då beställaren, den offentliga anordnaren är ansvarig för att den språkliga servicen tillhandahålls också av den privata tjänsteproducenten) och en situation där en tjänst eller metod helt utesluts ur det offentliga utbudet. I det senare fallet har den privata anordnaren ingen skyldighet att ge service på svenska, eftersom språklagen inte gäller privata aktörer.

Då offentliga tjänster läggs ut på privata tjänsteproducenter är det också sannolikt att lagändringarna kommer att ha större ekonomiska konsekvenser för den svenskspråkiga befolkningen än för den finskspråkiga. De privata alternativen i tjänsteutbudet på svenska är betydligt färre än på finska, vilket troligen leder till längre resor för att få servicen på sitt eget språk. Mindre konkurrens mellan företag som ger service på svenska, kan också medföra högre kostnader för servicen. Också detta måste utredas innan beslut om att utesluta tjänster fattas, vilket bör understrykas i motiveringarna i propositionen.

Insamling av data om tillgång till offentliga och privata tjänster på svenska

Som grund för de lagändringar som nu föreslås hänvisar Social- och hälsovårdsministeriet till utredningar som gjorts om tjänsteutbudet inom social- och hälsovården (s. 3). Folktinget påpekar att inga heltäckande utredningar hittills har gjorts om tillgången till tjänsteutbudet på svenska i de tvåspråkiga välfärdsområdena, inom HUS-sammanslutningen och Helsingfors stad. Man har inte

heller utrett i vilken omfattning de språkliga rättigheterna har tillgodosetts i välfärdsområdena efter att reformen trädde i kraft.

Riksdagens grundlagsutskott betonade i sitt utlåtande (GrUU 17/2021 rd) om reformpaketet inför inrättandet av välfärdsområdena och reformen av ordnandet av social- och hälsovården och räddningsväsendet (RP 241/2020 rd) att "... statsrådet ska följa och utvärdera hur genomförandet av reformen påverkar det konkreta tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna och vid behov vidta de åtgärder som krävs för att säkerställa patienternas och kundernas möjligheter att få service på sitt eget språk".

Social- och hälsovårdsministeriet kommer efter årsskiftet 2025–26 att inleda en utredning om tillgången till tjänster på svenska, vilket är mycket positivt och nödvändigt. I skrivande stund finns det varken heltäckande statistik om hur de språkliga rättigheterna har tillgodosetts i de olika välfärdsområdena, inom olika tjänstesektorer och patient- och klientgrupper, eller var de största problemen i fråga om att ordna social- och hälsovård på finska och svenska enligt lika grunder ligger.

Folktinget betonar nödvändigheten av att en sådan utredning och annat faktabaserat underlag ligger till grund för en grundlig språkkonsekvensbedömning som bör inkluderas i den proposition som avges till riksdagen.

För att på längre sikt kunna följa upp konsekvenserna för de språkliga rättigheterna, är det viktigt att välfärdsområdena kontinuerligt samlar in information om läget beträffande privata tjänsteproducenter och deras tjänsteutbud. Bara genom att först jämföra situationen i olika välfärdsområden angående de privata tjänster som finns att tillgå på finska respektive svenska, kan man fatta beslut angående tjänster och metoder som eventuellt kan uteslutas ur det offentliga tjänsteutbudet. Om tjänsterna i fråga inte erbjuds på svenska av privata aktörer, bör man följaktligen inte utesluta dem ur det offentliga tjänsteutbudet i enlighet med jämlikhetsprincipen och existerande språkbestämmelser. Dessa synpunkter är viktiga att förtydliga i detaljmotiveringarna och betona inför kommande beslut som fattas i välfärdsområdena.

Förslagets förhållande till grundlagen och de grundläggande rättigheterna

Folktinget anser det vara en allvarlig brist att de språkliga rättigheterna inte har beaktats i avsnitt 11 gällande propositionens förhållande till grundlagen och de grundläggande fri- och rättigheterna. I grundlagens 6 § om jämlikhet, får ingen särbehandlas på basen av språk. Trots detta saknas helt en bedömning om lagförslagets möjliga konsekvenser för de språkliga rättigheterna och för ett jämlikt tjänsteutbud på finska och svenska. Folktinget påminner om att 17 § i grundlagen stadgar om att det allmänna skall tillgodose landets finsk- och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällseliga behov enligt lika grunder.

Folktinget understryker att förslaget kan leda till en inskränkning av de språkliga rättigheternas tillämpningsområde inom vården, vilket innebär att den svenskspråkiga befolkningen inte längre har en lagstadgad rättighet att få vissa tjänster på sitt eget språk.

Folktinget anser det därför nödvändigt att utkastet till proposition kompletteras med en gedigen språkkonsekvensutredning, och att de aspekter Folktinget påtalat i detta utlåtande beaktas i den fortsatta beredningen av lagpropositionen.

Helsingfors 16.12.2025

Svenska Finlands folkting

Henrik Wickström	Christina Gestrin	Peggy Heikkinen
folktingsordförande	folktingssekreterare	specialsakkunnig

Övriga synpunkter eller förslag till preciseringar?

-

Heikkinen Peggy
Svenska Finlands folkting